

CHOICE OF EDUCATIONAL METHODS IN TEACHING MOTHER TONGUE

Feruza Islomova

Lecturer

Fergana State University

Fergana, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: speech competence, linguistic competence, sociocultural competence, pragmatic competence, teaching methods.

Abstract: The article examines the importance of specific competencies and teaching methods that are formed in the process of learning the subject.

Received: 28.06.22

Accepted: 30.06.22

Published: 02.07.22

ONA TILI O'QITISHDA TA'LIM METODLARINI TANLASH

Feruza Islomova

o'qituvchi

Farg'ona davlat universiteti

Farg'ona, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: nutqiy kompetensiya, lingvistik kompetensiya, sotsiokulturologik kompetensiya, pragmatik kompetensiya, ta'lim metodlari.

Annotatsiya: Maqolada o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida shakllantiriladigan xususiy kompetensiyalar va ta'lim metodlarining ahamiyati tadqiq etilgan.

ВЫБОР ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ МЕТОДОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ РОДНОГО ЯЗЫКА

Феруза Исломова

преподаватель

Ферганский государственный университет

Фергана, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: речевая компетенция, языковая компетенция, социокультурная компетентность, прагматическая компетентность, методика обучения.

Аннотация: В статье рассматривается значение конкретных компетенций и методов обучения, которые формируются в процессе изучения предмета.

KIRISH

Ta'limda har bir o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida o'quvchilarda, shu fanning o'ziga xosligi, mazmunidan kelib chiqqan holda, sohaga tegishli xususiy kompetensiyalar ham shakllantiriladi. Jumladan, o'zbek tilini o'rganishda o'quvchi-talabalar nutqiy, lingvistik, sotsiokulturologik, pragmatik kompetensiyalarni egallashlari talab etiladi.

ASOSIY QISM

Bu masalalar metod tushunchasi bilan bog'lanadi. Metod (yunoncha) muayyan maqsadga erishish, aniq vazifani bajarish usuli, borliqni amaliy yoki nazariy o'zlashtirish (bilish) usullari majmuasidir. Ona tili ta'limining samaradorligini ta'lim prinsiplariga rioya qilish bilan birga ta'lim metodlariga ham bog'liqdir.

Methodist olim, professor A.G'ulomov ta'lim metodlarini quyidagi turlarga bo'lgan:

1. O'qituvchi faoliyati bilan bog'liq metodlar.
2. Talaba faoliyati bilan bog'liq metodlar.
3. Tayyor bilimlar bilan qurollantirish metodi.
4. Yo'naltiruvchi ta'lim metodi.
5. Muammoli ta'lim metodi.
6. Ongli verbal kognitiv ta'lim metodi.

Demak, ta'lim metodlarini tanlashga darsning aniq maqsad vazifalaridan, material mazmunidan, o'quv imkoniyatidan kelib chiqilsagina, talabalarning o'zlashtirish darajasi, til hodisalariga qiziqishi ortib, ularda og'zaki va yozma nutq malakalarining shakllanishi hamda takomillashuviga erishiladi.

Dunyoni bilish nazariyasi ona tili o'qitish metodikasi fanining metodologik asosi hisoblanadi. Metodikaning amaliy ahamiyati o'quvchilarning til boyligini har tomonlama to'liq bilib olishlarini ta'minlashdir. Buning uchun biz quyidagilarni yodda tutishimiz lozim: til kishilar o'rtasidagi aloqaning zaruriy vositasidir, tilsiz jamiyatning yashashi mumkin emas; tilning aloqa vositasi sifatidagi ahamiyati uzluksiz ortib boradi; maktabning vazifasi tilni aloqa – kishilar orasidagi munosabatning rivojlangan nozik quroliga aylantirish hisoblanadi. Til oqilona, mantiqiy bilish vositasidir; til birliklari va formalari yordamida bilish jarayonida umumlashtirish, tushunchani muhokama va xulosa bilan bog'lash amalga oshiriladi; til va nutq tafakkur bilan uzviy bog'lanadi; biz fikrni nutqda shakllantiramiz; tilni egallash va nutqni o'stirish bilan o'quvchining fikrlash qobiliyati ham o'sadi.

Metodik fan sifatida ona tili o'qitish metodikasi maktabda o'qitishning o'quvchilar nutqining yaxshi rivojlanishiga kafolat beradigan, tilni har tomonlama bilishning ijtimoiy rolini

tushuntiradigan yo'llari bilan ta'minlashi kerak. Demak, nutq o'stirish maktabning muhim vazifasidir.

Amaliyot kishi bilimining manbai va harakatlantiruvchi kuchi, haqiqat mezonini va bilim tojidir. Analitik-sintetik ishlar yordamida til ustida kuzatishdan umumiy xulosa chiqarishga, nazariy ta'rif va qoidaga, shular asosida og'zaki va yozma turdagi jonli nutqiy aloqaga, to'g'ri talaffuzga o'tadilar. Ular kuzatish jarayonida bilib olgan, o'zlashtirgan qoidalarini amaliyotga tatbiq etadilar.

Metodika bilish nazariyasidan tashqari, yaqin fanlar xususan, psixologiya, pedagogika ma'lumotlariga tayanadi. Pedagogik-psixologiya bilimlarning o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilishini, ko'nikma va malakalarning shakllanish jarayonini tekshiradi. Metodika psixolingvistika bilan ham bog'liq. Metodikaga psixolingvistika nutq haqida, uni talab qiluvchi sabablar, nutq turlari, nutqni qabul qiluvchi signallar va boshqalar haqida ma'lumot beradi. Shuningdek, metodika, didaktika, umumiy pedagogika bilan ham o'zaro bog'liq. Ona tili o'qitish metodikasi ona tilining ma'lum qismini amaliy, ma'lum qismini nazariy egallashni nazarda tutadi. Shuning uchun ona tili – lingvistika metodikasining muhim asosi hisoblanadi.

Savod o'rgatish metodikasini ishlashda fonetika, fonologiya, grafika asos bo'ladi. Lug'at ishini tashkil etishda leksikologiya, so'z tarkibi, so'z yasashini o'rganishda so'z yasashi, etimologiya, grammatika asos bo'lsa, morfologiya va sintaksis til qurilishi haqida tushuncha hosil qilishda, to'g'ri yozuvga o'rgatishda orfografiya nazariyasiga asoslanadi.

O'qish metodikasi adabiyot nazariyasiga asoslanadi. Chunki o'quvchilar badiiy asarni amaliy tarzda tahlil qiladilar. Boshlang'ich sinflarda adabiyotshunoslikdan nazariy ma'lumot berilmaydi, ammo metodika adabiy asarning yaratilish qonuniyatlarini va uning o'quvchilarga ta'sirini ayniqsa, adabiyotshunoslikka oid mavzulardan asarning g'oyaviy mazmuni, uning mavzusi va mazmunini, qurilishi, janri, tasviriy vositalarini hisobga olish zarur.

O'quvchilarga ona tilini o'rgatish, ularni tarbiyalash, har tomonlama o'stirish vazifasidan kelib chiqib, bilish nazariyasiga asoslanib, barcha yaqin, o'zaro bog'liq fanlar tavsiyalariga asoslanib ona tili o'qitish metodikasi o'z tamoyillarini ishlab chiqadi. Bu tamoyillar umumdidaktik tamoyillardan tashqari tamoyillar bo'lib, o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasidagi o'quv mehnatining yo'nalishlarini belgilab beradi.

Ona tili o'qitish tamoyillari 5 ta:

1. Til materiyasiga, nutq organlarining o'sishiga, nutq malakalarining to'g'ri rivojlanishiga e'tibor berish tamoyili. Nutq, til qonuniyatlariga, oz bo'lsa-da, e'tibor bermaslik amaliy nutq faoliyatini egallashga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, fonetik ko'nikmalarga etarli e'tibor berilmasa, imloviy savodxonlikka putur etadi. Bu ta'lim tamoyili tildan olib boriladigan

mashg'ulotlarda eshituv va ko'ruv ko'rsatmaliligini ta'minlashni va nutq organlarini mashqlantirishni (gapirib berish, ifodali o'qishni ichida, gapirishni) talab etadi.

2. Til ma'nolarini (leksik, grammatik, morfemik, sintaktik ma'nolarini) tushunish tamoyili. So'zni, morfemani, so'z birikmasini, gapni tushunish borliqdagi ma'lum voqea-hodisalar o'rtasidagi bog'lanishni aniqlash demakdir. Til ma'nolarini tushunish tamoyiliga amal qilishning sharti tilning hamma tomonlarini, tilga oid barcha fanlar (grammatika, leksika, fonetika, orfografiya, stilistika) ni o'zaro bog'langan holda o'rganish hisoblanadi. Masalan, morfologiyani sintaksisga tayangan holdagina o'rganish, o'zlashtirish mumkin. Sintaksisni o'rganishda esa morfologiyaga suyaniladi, orfografiya, fonetika, grammatika, so'z yasalishiga suyanadi va h.k. So'zni morfemik tomondan tahlil qilish uning ma'nosini tushunishga yordam beradi. Tilning hamma tomonlari bir-biri bilan o'zaro bog'langan bo'lib, o'qitishda buni albatta hisobga olish kerak.

3. Tilga sezgirlikni o'stirish tamoyili. Til – juda murakkab hodisa, uning tuzulishini, sistemasini fahmlab olmay turib, sal bo'lsa-da, uning qonuniyatlarini, o'xshashliklarini o'zlashtirmay turib uni yodda saqlab bo'lmaydi. Bola gaplashish, o'qish, eshitish bilan til materiallarini yig'adi, uning qonunlarini o'zlashtiradi. Natijada kishida tilga sezgirlik (til hodisalarini tushunish) xususiyati shakllanadi; tilni egallash mumkin emas.

4. Nutqning ifodaliligiga baho berish tamoyili. Bu tamoyil til hodisalarining tushunmay turib savodli yozish, nutq madaniyati vositalarining xabar berish funksiyasini tushunish bilan bir qatorda, uning ifodalilik (uslubga oid) funksiyasini tushunishni, mazmuninigina emas, balki so'z va nutq oborotlarining, tilning boshqa badiiy-tasviriy vositalarining hissiy ottenkalarini ham tushunishni ko'zda tutadi. Bu tamoyilga amal qilish uchun birinchi navbatda, badiiy adabiyotlardan, shuningdek, tilning funksional-stilistik xususiyatlari aniq ifodalangan boshqa matnlardan foydalanish talab etiladi.

5. Og'zaki nutqni yozma nutqdan oldin o'zlashtirish tamoyili. Bu tamoyil ham kishi nutqining rivojlanishiga ta'sir etadi va til o'qitish metodikasini tuzishda xizmat qiladi.

Metodika tamoyillari, didaktika tamoyillari kabi, o'qituvchi bilan o'quvchining maqsadga muvofiq faoliyatini belgilashga, ularning birgalikdagi ishlarida qulay yo'nalishini tanlashga yordam beradi, metodikaning fan sifatida nazariy asoslash elementlaridan biri bo'lib xizmat qiladi.

Tekshirish metodlari 2 xil:

I. Nazariy tekshirish metodlari.

U quyidagilarga tatbiq etiladi:

1. Biror hodisaning metodik asosini boshqa bog'liq fanlarni o'rganish qo'yilgan gipotezani aniqlash, izlanishning asosiy yo'nalishini belgilash uchun.

2. Masala tarixini o'rganish, chet el maktab tajribalarini o'rganish, mavzuga doir adabiyotlarni o'rganish, tajribani tahlil qilish, masalaning isbotlangan va hal qilinmagan o'rinlarini aniqlash, ilgipigi tajriba bilan hozirgi ahvolni taqqoslash, hozirgi kun talabi bilan baholash uchun.

3. Bir-biriga yaqin fanlarning tekshirish metodlarini, olimlarning tekshirish ishlari tajribasini o'rganish, qulay metodlarni tanlash, o'zining Yangi eksperimental metodikasini yaratish, materiallarni tayyorlash maqsadida.

4. Empirik yo'l bilan olingan materiallarni tahlil qilish va umumlashtirish, o'qituvchilarning ish tajribasini o'rganish, eksperiment natijasini tahlil qilish, amaliy tavsiyanomalarni shakllantirish uchun.

II. Empirik metod:

1. Bu metod o'qituvchilarning ish tajribasini o'rganish, Yangiliklarini tanlash, umumlashtirish, baholash va ommalashtirish, o'qituvchi va o'quvchilar faoliyatining darajasini aniqlash maqsadida o'tkaziladi;

2. O'qituvchilarni o'qitish jarayonini maqsadga muvofiq kuzatish (dars, uning biror qismini, o'quvchilarning javobi, hikoyasi, yozma ishini tekshirish), o'qituvchi va o'quvchilarini anketa orqali tekshirish kabilar qayd etiladi.

3. Eksperiment metodi hozirgi kunda keng tarqalgan. Unda deduktiv yo'ldan boriladi. Eksperimentda 2-sinf tanlanadi. Biri – eksperiment sinf, ikkinchisi – kontrol sinf. Eksperiment sinfda Yangi metod, Yangi darslik, Yangi ishlanmadan foydalanilsa, kontrol sinfda amaliy metod, darslik, ishlanmadan foydalaniladi. Ikkinchi marta sinflar almashtiriladi. Har ikki holda ham natija yuqori bo'lsa, demak, ish usuli foydali sanaladi.

XULOSA

Amaliy fanlar uchun amaliyot muhim rol o'ynaydi. Ona tili o'qitish metodikasi ham amaliy fanlar sirasiga kiradi. Har qanday amaliy xulosalar ishonarli bo'lishi, yuqori ilmiy darajada aniq va puxta, asosli bo'lishi lozim. Metodika tavsiyalarini ham yuqori saviyada, ilmiy darajasi, nazariy tasdiqlanishi tekshirish metodlarining puxta o'tkazilishiga bog'liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abduqayumov Z. A. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari – Toshkent, Yangi asr, 2003.

2. Ziyodova T. Hozirgi o'zbek adabiy tilini o'rganishda kommunikativ jadvallardan foydalanish. O'quv metodik qo'llanma – Toshkent, 2002.

3. Ziyodova T. O‘quvchilarni mustaqil fikrlashga o‘rgatish – Toshkent, 2000
4. Nazarova S. O‘zbek tili o‘qitish metodikasi – Toshkent, 1992.
5. Nurmonov A. va boshqalar. Nazariy grammatika – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2001.
6. Sabirdinov, A. (2019). Sketches to the novel “Night and day” by Chulpan. Scientific journal of the Fergana State University, 1(6), 119-120.
7. Sabirdinov, A. G. (2021). Interpretation of Characters in Utkir Hoshimov’s Story “Yanga”. International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding, 8(6), 196-200.
8. Sabirdinov, A. (2020, December). ASKAR KASIMOV IN THE UZBEK POETRY OF THE XX CENTURY THE ROLE AND IMPORTANCE OF CREATION. In Конференции.
9. Sabirdinov, A. G. (2021). Interpretation of the banned period in the stories of Naim Karimov. Asian Journal of Multidimensional Research, 10(11), 4-91.
10. Сабирдинов, А. Г. (1993). Слово и образ в поэзии Айбека.
11. Oripova, G. (2019). UZBEK POETRY AND THE WORLD LITERATURE IN THE YEARS OF INDEPENDENCE. Scientific Journal of Polonia University, 32(1), 116-120.
12. Oripova Gulnoza Murodilovna. (2019). THE PECULIARITIES OF VAZN METER IN UZBEK POETRY OF THE INDEPENDENCE PERIOD. International Journal of Anglisticum. Literature, Linguistics and Interdisciplinary Studies. Volume: 8 /Issue:2/. – Macedonia, 2019. – P.33-39.
13. Murodilovna, O. G. (2020). Melody and musicality in Lyrics. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 10(11), 656-664.
14. Oripova G. M., Tolibova M. T. Q. Composition Of Modern Uzbek Stories //The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2021. – T. 3. – №. 03. – С. 245-249.
15. Oripova, G. (2020, December). RHYTHM AND MYTHING IN LYRICAL GENRE. In Конференции.
16. Oripova, G. (2019) "Traditions of folk ballads and distinctiveness of uzbek poetry of independence period," Scientific journal of the Fergana State University: Vol. 2 , Article 12.
17. Oripova, G. M. (2021). Genesis And Essence Of Genre Concept. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 3(12), 90-94.
18. Islomova, F. (2022). Ways to Develop Competence in Native Language Lessons. *Spanish Journal of Innovation and Integrity*, 6, 434-439.
19. Ibragimova, E. I., & Sharafutdinova, N. K. (2020). ТИПОЛОГИЯ РЕЧИ ДВУХ ГЕРОЕВ. Theoretical & Applied Science, (4), 682-686.

20. Porubay, I. F., & Ibragimova, E. I. (2021). ABOUT THE FEATURES OF SOCIAL MEDIA DISCOURSE (BASED ON THE EXAMPLES OF RUSSIAN AND ENGLISH LANGUAGES). *Theoretical & Applied Science*, (12), 482-486.

21. Karimov, N. (2022). IMPORTANCE OF STUDYING AND PROMOTING ORIENTAL CULTURE AND HERITAGE. *Oriental Journal of History, Politics and Law*, 2(03), 28-33.

22. Karimov, N. (2022). THE CENTRAL ASIAN RENAISSANCE OF THE IX-XII CENTURIES IN THE EYES OF FOREIGN RESEARCHERS. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(03), 28-45.

23. Ibragimova, E. I., & Sharafutdinova, N. K. (2020). Typology of speech two heroes'. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 04 (84), 682-686.